

Nowak, Jacek

Litania do Wszystkich Świętych

Warszawskie Studia Pastoralne 4, 125-143

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Jacek Nowak SAC*

Litania do Wszystkich Świętych

Termin *litania* wywodzi się z języka greckiego: *litenaia*, *lite* i oznacza prośbę. Litania, o której tu mowa, nosiła początkowo nazwę litanii świętych. Jednak dla podkreślenia uniwersalizmu zostaje określona mianem litanii do Wszystkich Świętych. Trudno jest wymienić wszystkich świętych, stąd owa forma modlitewna nosi znamię pewnej reprezentatywności.

Rys historyczny

Forma litanijna, która znana jest obecnie w Kościele, sięga swymi korzeniami do modlitw synagogałnych. Przypuszcza się, że najstarsza forma litanijna w chrześcijaństwie jest litaniją wypowiadaną przez diakona i pochodzi z Syrii. Wydaje się, że praktyka ta znana jest już w Antochii, w czasach św. Jana Chryzostoma (+407).¹ Diakon podawał wtedy szereg intencji modlitw, a lud po każdej z nich wypowiadał błagalną akklamację *Kyrie eleison*.

Ponadto należy zwrócić uwagę także na starożytną modlitwę wiernych, którą odmawiano po opuszczeniu zgromadzenia przez katechumenów. Po wypowiedzeniu wszystkich próśb (nawet o charakterze lokalnym lub doraźnym), kończono je tzw. „podsumowaniem”, które otrzymało nazwę kolekty.² Ta modlitwa „zbierająca” – „podsumowująca” stała się później modlitwą kończącą litanie.

* Ks. prof. Jacek Nowak SAC - kierownik Katedry Teologii Liturgii UKSW w Warszawie. Konsultor i Sekretarz Komisji ds. Kultu Bozego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski.

¹ A. G. Martimort, *La Chiesa in preghiera*, t. 1: *Principi della Liturgia*, Brescia 1987, s. 175.

² H. Fros, *Wprowadzenie do Mszy o świętych*, t. 3, Warszawa 1982, s. 434.

Ten wschodni sposób modlitwy zaczął oddziaływać na liturgię zachodnią. W Rzymie i Galii modlitwy błagalne zaczęły stawać się odrębnymi nabożeństwami. Litanie szybko weszły do liturgii ambrożyjskiej i mozoarabskiej. Rzym przyjął je za czasów papieża św. Gelazago I (492–496).³

W latach 592–598 św. Grzegorz Wielki w miejsce pogańskiego święta *Robigalia* ustanowił na dzień 25 kwietnia procesję połączoną z litaniami błagalną (tzw. litania większa – *litania quae maior appellatur*). Warto też zwrócić uwagę na inicjatywę św. bpa Mamerta, który w roku 470 (469) w Viennie wprowadził po trzęsieniu ziemi i po bardzo złych urodzajach błagalne modlitwy połączone z procesjami. Trwały one przez trzy dni przed Wniebowstąpieniem. W odróżnieniu od rzymskiej Litanii Większej (*Litania Maggiore*) nazywano te nabożeństwa „litaniami mniejszymi” (*Litanie Minori*). Synod w Orleans (511 r.) wprowadza zwyczaj trzech dni w całej Francji. Natomiast Rzym, za pontyfikatu Leona III (795–816), przyjmuje ten rodzaj nabożeństw, co niewątpliwie wpłynęło później na ich upowszechnienie.⁴

Obie formy tych nabożeństw zawierały szereg prośb i dialogowych błagań. One także przyczyniły się później do rozpowszechnienia Litanii do Wszystkich Świętych. Należy jednak dostrzec rolę mnichów celtyckich, którzy wprowadzili imiona świętych do litanii, ponieważ w modlitwach błagalnych, o których była mowa wyżej, nie występowały elementy hagiograficzne. Mnisi ci rozpropagowali tę formę litanii. W starych księgach pochodzenia irlandzkiego pojawiają się już pierwsze zbiory wzywanych świętych. *Mszał za Stowe* (VIII w.) zawiera *Litania apostolorum ac martyrum sanctorum et virginum* i podobne elementy znajdują się w sakramentarzu z Bobbio, czy z Reichenau.⁵

Początkowo ilość imion świętych była różna. Niektóre rękopisy podają kilka imion związanych z danym terytorium lub relik-

³ H. Fros, *Wprowadzenie do Mszy o świętych*, t. 1, Warszawa 1980, s. 82.

⁴ A. Adam, *L'anno liturgico. Celebrazione del Mistero di Cristo*, Torino 1984, s. 199–200; A. Nocent, *Le Quattro Tempora – Le Rogazioni*, w: *Anamnesis*, t. 6: *L'Anno liturgico*, Genova 1988, s. 267–269.

⁵ H. Fros, *Wprowadzenie do Mszy o świętych*, t. 3, dz. cyt., s. 435.

wiami, które w danym miejscu czczono. Natomiast w innych przypadkach wymieniano nawet kilkaset imion; tego typu litanie miały charakter uniwersalny. W związku z tym szybko pojawiły się wezwania zbiorowe, np. święci apostołowie, patriarchowie. Trzeba jednak zaznaczyć, że imiona świętych zazwyczaj nie występowały samodzielnie, lecz stanowiły część modlitw błagalnych w intencjach Kościoła czy społeczeństwa. Jednakże mnożenie imion świętych (szczególnie w średniowieczu co było bardzo popularne) doprowadziło do wyraźnej przesady. Dla przykładu można tu podać litanie Ludwika Niemca, w której występowały aż 532 imiona (277 męczenników, 153 wyznawców i 102 dziewice).⁶

Nie dziwi zatem stanowisko Kościoła po Soborze Trydenckim, iż ilość imion świętych została zredukowana. Litanie do Wszystkich Świętych otrzymała oficjalnie formy: krótszą i dłuższą. Pierwsza forma, która znajduje się w *Rituale Romanum* (1614 r.) była przeznaczona do odmawiania przy konającym. Druga natomiast była przeznaczona do odmawiania w czasie liturgii Wigilii Paschalnej (*Mszal Piusa V* – 1570 r.).

Pius XII reformując liturgię Wielkiego Tygodnia zmodyfikował i skrócił Litanie do Wszystkich Świętych, a także podzielił ją na dwie części. Stąd podczas Wigilii Paschalnej pierwszą część wykonywano po czytaniach, a przed poświęceniem wody chrzcielnej, natomiast drugą część po odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych.⁷

Do Soboru Watykańskiego II były znane trzy formy Litanii do Wszystkich Świętych: 1. przeznaczona na Dni Krzyżowe; 2. stosowana w liturgii Wigilii Paschalnej i w obrzędach Pontyfikału (najwcześniejsza wersja); 3. dla potrzeb duchowych wiernych. Po ostatnim Soborze, w czasie reformy, zajęto się także i tą litaniami.

⁶ Tamże.

⁷ Polski tekst obrzędów można znaleźć w *Mszale Rzymskim* opracowanym przez Opactwo Tynieckie, a wydanym w Pallottinum, Poznań ¹1963, ²1965.

Odnowa po Soborze Watykańskim II

Reformując litanię, wzięto pod uwagę teksty stosowane w liturgii. Przyjęto zasady wynikające z Konstytucji *Sacrosanctum Concilium*. Zawarte są w niej podstawowe założenia:

- znieść powtórzenia (por. KL 34), szczególnie te, kiedy litania występuje w obrzędach Mszy św.;
- przejrzeć teksty, tzn. przepracować wykaz świętych według zasady uniwersalności czasowej i terytorialnej, a także różnych kategorii świętych oraz poprawić liczne formuły, które nie harmonizują z duchem dokumentów soborowych;
- umożliwić uczestnictwo wiernych upraszczając wezwania, których różnorodność występowała zbyt często (np. módl się, módlcie się, wstawiajcie się za nami);
- przyjąć więcej formuł, które będą związane z czytaniem, modlitwami, pieśniami (por. KL 24);
- udzielić Konferencjom Biskupów, a także biskupom, możliwości adaptowania tekstów litanii w zależności od lokalnych potrzeb.⁸

a) Zniesienie powtórzeń

Ostatnia część litanii odpowiada modlitwie powszechnej. Stąd zostaje ta modlitwa opuszczona we Mszy św., w czasie której jest wykonywana litania, a więc w: liturgii chrzcielnej Wigilii Paschalnej, udzielania sakramentu święceń (przy trzech stopniach), wieczystej profesji zakonnej i poświęcenia kościoła lub ołtarza.

Przy wykonywaniu litanii podczas Mszy św. opuszcza się *Baranku Boży*, ponieważ jest to śpiew związany z obrzędami komunijnymi. Stąd dano pierwszeństwo dla *Ordo Missae*.⁹ Litania zatem kończy się wezwaniem *Chryste, usłysz nas; Chryste, wysłuchaj nas*.

Dziwi jednak fakt, że nie zastosowano tej samej klauzuli do wezwania *Kyrie elejson* i nie uczyniono analogicznie.

⁸ A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948–1975)*, Roma 1983, s. 323.

⁹ Tamże, s. 323–324.

W wersji przeznaczonej dla potrzeb duchowych wiernych pozostawiono cztery wezwania po *Kyrie*, które odnoszą się do poszczególnych Osób Boskich i do Trójcy Świętej. W pozostałych opuszczono. Również w tej wersji pozostawiono trzy wezwania do Matki Bożej, a w czasie Mszy św. jest tylko jedno. Motywem takiej decyzji był fakt, że wezwania: *Święta Boża Rodzicielko* i *Święta Panno nad pannami* są późniejsze, czyli pochodzą z X wieku.¹⁰

b) Różnorodność formuł

Wypracowano dwa schematy litanii: 1. dłuższy – do zastosowania w czasie procesji i modlitw błagalnych o charakterze uroczystym; 2. przeznaczony do obrzędów konsekracji i błogosławieństw.

Wersja dłuższa została podzielona na grupy: 1. Wezwania skierowane do Boga; 2. Wezwania świętych (Maryi, Patriarchów i Proroków, Apostołów i Uczniów Pana, Męczenników i Doktorów, Kapłanów i Zakonników, Świeckich); 3. Wezwania do Chrystusa; 4. Błaganie w różnych potrzebach; 5. Zakończenie.

W grupach tych można stosować pewne zmiany w zależności od potrzeb duchowych wiernych lub od innych okoliczności.

Wersja krótsza zawiera warianty dla chrztu, sakramentu święceń oraz poświęcenia kościoła i ołtarza.

Istnieje także możliwość wyboru części imion świętych w zależności od wspólnoty lokalnej (zgromadzenia liturgicznego), tytułu, fundatora czy też od intensywności kultu danego świętego.

Adaptacje litanii są zależne przede wszystkim od Konferencji Biskupów, czy biskupów diecezjalnych, ale także mogą je dokonywać proboszczowie lub kapłani przewodniczący celebracji.

Należy jednak mieć zawsze na uwadze dwa kryteria. Pierwsze odnosi się do schematu generalnego: nie można skracać ze szkodą na uniwersalność wezwań. Drugie kryterium mówi o dodawaniu wezwań do odpowiedniej grupy i będą ukazywały naturę tegoż wezwania.¹¹

¹⁰ Tamże, s. 324.

¹¹ Tamże, s. 325.

c) Lista świętych

Reforma posoborowa stanęła na stanowisku, że należy podać imiona świętych, których znana jest autentyczna biografia, a pominiąć tych którzy znani są z legend. Wzięto także pod uwagę uniwersalność, a w tym również znaczących świętych ze Wschodu, świętych z ostatniego czasu (dotychczas ostatnim w porządku czasu był św. Franciszek z Asyżu), a także pochodzących ze Starego i Nowego Testamentu.

W wydaniu wzorcowym istnieje tylko jedno wezwanie generalne *Wszyscy Święci i Święte Boże, módlcie się za nami*. Jednak pozwolono, aby w niektórych językach (także i w języku polskim) pozostały wezwania odnoszące się do grupy świętych.¹² Stąd w wersji polskiej istnieją następujące wezwania (w formie dla potrzeb duchowych wiernych): *Wszyscy święci Aniołowie; Wszyscy święci Patriarchowie i Prorocy; Wszyscy święci Apostołowie; Wszyscy święci Uczniowie Pańscy; Wszyscy święci Męczennicy*.

Nowa klasyfikacja świętych podkreśla ich zadania, jakie pełnili w Kościele, w konkretnym czasie i również ich doskonałe rozumienie Ewangelii, według której prowadzili swoje życie.¹³

Kwestie teologiczne

Celem litanii jest modlitwa błagalna skierowana do Boga, Chrystusa za przyczyną świętych, ale także ma uświadomić i wytworzyć więź wspólnoty między wiernymi, którzy są członkami Kościoła pielgrzymującego ze świętymi tworzącymi Kościół Niebieski (por. KK 49; 50). Mówiąc o świętych dostrzega się w litanii podział ich imion na poszczególne kategorie. Są tam Patriarchowie i Prorocy, Apostołowie i Uczniowie, Męczennicy, Biskupi i Doktorzy Kościoła, Kapłani i Zakonnicy oraz Świeccy. Trzeba jednak zauważyć, iż podział ten nie jest do końca adekwatny. W gronie Doktorów nie są umieszczone takie postaci, jak: św. Antoni, św. Bernard, św. Tomasz

¹² Tamże, s. 325–326.

¹³ Dla jasności poniższych refleksji i podziałów zostaje zamieszczony, w formie aneksu, tekst *Litanii do Wszystkich Świętych*, w wersji dla potrzeb duchowych wiernych.

z Akwinu, św. Franciszek Ksawery, św. Katarzyna Sieneńska, św. Teresa od Jezusa (pominięcie tej świętej można usprawiedliwić, ponieważ została niedawno ogłoszona Doktorem Kościoła). Wszystkie wymienione tu postaci były osobami zakonnymi, a więc zaszeregowanie ich do grupy zakonników jest słuszne. Może jednak byłoby rzeczą stosowną w następnych edycjach przeredagować układ świętych w dwu grupach: Biskupi i Doktorzy Kościoła oraz Kapłani i Zakonnicy. Mimo to należy spojrzeć z osobna na każdą z tych kategorii osobno i dostrzec pewien specyficzny rys świętości w tych grupach.

a) Patriarchowie i Prorocy

Mówiąc o świętych zasadniczo myśli się o postaciach żyjących bądź za czasów Chrystusa, bądź już po Nim, w czasach Kościoła. Jednak patrząc na czasy Starego i Nowego Testamentu należy mieć zawsze na uwadze, że aczkolwiek objawienie starotestamentalne jest nieco odmienne od nowotestamentalnego, to jednak stanowi jeden ciąg objawienia w całej historii zbawienia, a także, iż Objawiającym jest zawsze jeden i ten sam Bóg.

Na Wschodzie czczono grobowce, np. Abrahama, Izaaka i Jakuba. Odbywano do nich pielgrzymki, jak do relikwii. Ujawniała się w ten sposób wiara w nieśmiertelność, a tym samym urzeczywistniała się myśl o wstawiennictwie. Widoczna jest ona przede wszystkim po męczeństwie Eleazara oraz matki z jej siedmioma synami (2 Mch 6, 18 – 7, 41). Męczeństwo to przynosi pożytek dla całego Izraela, gdzie zaznaczony jest aspekt wstawiennictwa (2 Mch 7, 37).¹⁴

b) Apostołowie i Uczniowie

Ta grupa jest wyraźnie podzielona na Apostołów i Uczniów. Apostołowie to ci, których Chrystus powołał (Mt 4, 18–22), a następnie rozesłał w świat (J 17, 18), by głosili Dobrą Nowinę i celebrowali ofiarę Syna Bożego (por. KL 6). Do tego grona zalicza się też św. Paweł, chociaż nie należał do Kolegium Dwunastu. Skoro jednak Apostołowie są ustanowieni przez Boga (1 Kor 12, 28), to Paweł nazywa ich *współpracownikami Bożymi* (1 Kor 3, 9). Stąd nie

¹⁴ H. Fros, *Pamiętając o mieszkańcach Nieba*, Tarnów 1984, s. 30–34.

dziwi fakt, że Paweł nazywa się sam Apostołem i to w dodatku *najmniejszym ze wszystkich apostołów* (1 Kor 15, 9).¹⁵

Do grona Uczniów są włączeni dwaj Ewangelisci: Łukasz i Marek, a także Barnaba i Maria Magdalena. Pojawienie się w tej grupie Ewangelistów nie budzi zdziwienia, to jednak dwie pozostałe postaci nie mogą być wątpliwe, ponieważ i one żyły za czasów Jezusa i słuchały Jego nauki. Barnaba towarzyszy Jezusowi i jest świadkiem zmartwychwstania (Dz 1, 21–23). Natomiast Maria Magdalena jest pierwszą osobą, której Chrystus objawia się po zmartwychwstaniu (J 20, 1–18). Z tej racji w średniowieczu nazywano ją nawet *apostola apostolorum*.¹⁶

c) Męczennicy

Męczennicy należą do najstarszej kategorii świętych w historii Kościoła. Ich męczeństwo jest łącznie z męką i śmiercią Chrystusa. Dlatego już starożytna eucharystia rzymska nazywa męczennika *imitator dominicae passionis*.¹⁷ Można to zrozumieć już poprzez wypowiedź samego Jezusa: *Jeżeli Mnie prześladowali, to i was będą prześladować* (J 15, 20), *kto nienawidzi swego życia na tym świecie, zachowa je na życie wieczne. A kto by chciał Mi służyć, niech idzie za Mną, a gdzie Ja jestem, tam będzie i mój sługa. A jeśli ktoś Mi służy, uczci go mój Ojciec* (J 12, 25–26).

Męczennik jest najbardziej jasnym wyrażeniem rozumienia uczestnictwa człowieka w misterium paschalnym Chrystusa (por. KL 104). Można mówić o nim, że jest epifanią Ducha, która przewyższa prześladowania (Mt 10, 17–22). Męczennik jest także znakiem zwycięstwa Chrystusa nad duchem świata; ukazuje sobą zbawienie eschatologiczne.¹⁸

¹⁵ Por. J. Nowak, *Apostolski wymiar liturgii*, Poznań 1999, s. 58–60.

¹⁶ W. Danielski, *Apostołowie*; w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Lublin 1985, kol. 833.

¹⁷ Ve 692: wyd. L. C. Mohlberg (= *Rerum Ecclesiasticarum Documenta*, Series Marior), Roma 1978; por. Ve 709.

¹⁸ R. Cavado, *Fondamenti teologici della santità nel Lezionario Romano*; w: *Il Messale Romano del Vaticano II. Orazionale e Lezionario*, dz. zb., Torino 1981, s. 196–198.

d) Biskupi i Doktorzy Kościoła

Tytuł Doktora Kościoła otrzymuje święty wyróżniający się w swych pismach prawowiernością i wybitną wiedzą teologiczną. Tym tytułem obdarzeni są też męczennicy (np. św. Cyprian), ale już w średniowieczu uważano męczeństwo za wyższy tytuł do chwały.¹⁹

Św. Paweł dostrzega prawdziwą mądrość w zbawczej mocy krzyża (1 Kor 1, 18–25; 2, 1–10). Jedność wszystkiego i jedność wszystkich wokół krzyża Chrystusa stanowi centrum Bożej mądrości danej wierzącym (por. Ef 3, 8–12). Należy zatem powiedzieć, że prawdziwa mądrość chrześcijanina jest świadomością życia w konkretnych dziełach.²⁰

Motywacją do złączenia w tej kategorii Biskupów z Doktorami jest fakt, iż oprócz św. Hieronima i św. Cyryla pozostali święci byli Biskupami, a wszyscy z tej grupy są Doktorami. Ten podział z równoczesnym połączeniem można uzasadniać także stwierdzeniem św. Pawła, który wręcz mówi, że Bóg ustanowi ich *pasterzami i nauczycielami dla przysposobienia świętych do wykonywania posługi, celem budowania Ciała Chrystusowego* (Ef 4, 11–12).

Święci Biskupi byli prawdziwymi pasterzami (w pełnym tego słowa znaczeniu) na wzór jedyne go Pasterza – Chrystusa (por. J 10, 11–16). Wykonując swoją posługę, czynili ją zawsze razem z Chrystusem (por. Mt 28, 19–20).

e) Kapłani i Zakonnicy

Złączenie w tej kategorii Kapłanów i Zakonników nie jest może najszcześniejsze. Ta kategoria łączy się w pewien sposób z poprzednią, gdzie występują Doktorzy (o czym była już też mowa we wprowadzeniu do niniejszego paragrafu). Mimo to należy się jej również pewna refleksja. Z wymienionych tutaj świętych tylko jeden nie jest zakonnikiem – św. Jan Maria Vianney.

¹⁹ Por. W. Danielski, *Doktor Kościoła*; w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, Lublin 1985, kol. 34–35.

²⁰ R. Cavado, *Fondamenti teologici della santità nel Lezionario Romano*, art. cyt., s. 204.

Mówiąc zatem o Zakonnikach trzeba o nich powiedzieć słowami Jana Pawła II, iż byli prawdziwymi *Ikonami Chrystusa*.²¹ Papież, wyjaśniając tę przenośnię, odwołuje się do starożytnej tradycji Kościoła, ale także do Przemienienia na górze (Mt 17, 1–9). Posługując się słowami św. Piotra *Panie, dobrze, że tu jesteśmy* (Mt 17, 4), Jan Paweł II stwierdza, że osoby zakonne ukazują całkowite i bezwarunkowe oddanie Chrystusowi.²²

Eschatologiczny rys życia zakonnego zostaje jeszcze bardziej pogłębiony przez fakt, gdy zakonnik przyjmuje święcenia kapłańskie. Wtedy kapłan-zakonnik służy i prowadzi lud przez rzeczywistość doczesną, pomiędzy *już a jeszcze nie*.²³ Staje się to zrozumiałe, jeśli uzna się, że samo życie zakonne wskazuje na wartości eschatologiczne, a kapłan występując w liturgii *in persona Christi* celebrytuje w niej rzeczywistość eschatologiczną (por. KL 8) w powiązaniu z rzeczywistością egzystencjalną (por. KL 10; KK 34).

Całą tę powyższą refleksję należy odnieść właśnie do tej kategorii świętych i stwierdzić, że została ona spełniona w ich ziemskim życiu w stopniu doskonałym.

f) Świeccy

Świętość jest owocem miłości Ojca i Syna, a w chrześcijaństwie (w świętych) ta miłość uzyskuje swoje odzwierciedlenie. Człowiek staje się świątynią Trójcy Świętej (por. J 17, 20–26). Miłość chrześcijańska natomiast uwidacznia się w dziełach miłosierdzia w stosunku do tych, którzy jej potrzebują.²⁴

Święci wymienieni w tej kategorii swoim życiem wypełnili w pełni to, o co modlił się Chrystus (J 17, 20n).

g) Wezwania do Chrystusa

W wersji dla potrzeb duchowych wiernych występują dwa warianty: „A” i „B”.

²¹ Jan Paweł II, *Vita Consecrata*. Adhortacja Apostolska, 14.

²² Tamże, 15.

²³ Por. tamże, 16.

²⁴ Por. R. Cavado, *Fondamenti teologici della santità nel Lezionario Romano*, art. cyt., s. 207–208.

Wariant „A” rozpoczyna się od suplikacji (jęz. łaciński: *supplicatio* – błaganie). W kontekście wcześniej wzywanych świętych można te błaganie, które są skierowane bezpośrednio do Chrystusa, odczytywać jako prośbę o pomoc Syna Bożego, by umocnił chrześcijan w walce ze złem, tak jak to było w życiu tych, którzy teraz cieszą się chwałą Królestwa Niebieskiego. Suplikacje z litanii w swej treści odpowiadają chrzcielnemu *wyrzeczeniu się zła*.

Ponadto można by rozważać tekst suplikacji, jako poszerzenie prośby z *Modlitwy Pańskiej: nie dopuść, abyśmy ulegli pokusie* (Mt 6, 13a; Łk 11, 4b). Bóg przecież może poddawać człowieka różnym doświadczeniom, aby wypróbować jego wierność. Źródłem tych doświadczeń mogą być źli ludzie, a także mogą one pochodzić od szatana jako dopust Boży. Wierni zatem proszą Boga, aby ich nie zostawił samym sobie.²⁵ Wezwanie *Od śmierci wiecznej* posiada swoje konotacje biblijne. Otóż Jezus mówi: *Jeśli kto zachowa moją naukę, nie zazna śmierci na wieki* (J 8, 51). Stąd wytrwanie w bezgrzeszności daje życie wieczne (por. Rz 6, 23). W przeciwnym razie św. Paweł poucza: *zapłatą za grzech jest śmierć* (Rz 6, 23).

Wariant „A” ma zastosowanie również w litanii stosowanej w obrzędach liturgicznych. Jednak tam są pominięte wezwania: *Od zasadzek szatana* oraz *Od gniewu, nienawiści i wszelkiej złej woli*.

Następnie pojawiają się prośby, które z jednej strony odwołują się do wcześniejszych suplikacji, ale z drugiej są dostrzegalne w kontekście poszczególnych wydarzeń zbawczych Chrystusa, poczynając od Wcielenia aż po paruzję (por. KL 102). Mówiąc o tych wydarzeniach, trzeba mieć zawsze na uwadze, że ziemskie posłannictwo Syna Bożego jest jednym, szeroko pojętym misterium paschalnym (por. J 13, 1), Ta tajemnica pozwala zrozumieć, że dzięki niej człowiek przechodzi ze śmierci do życia, z niewoli grzechu do wolności (por. J 1, 29.36). Dostrzegając suplikacje właśnie w kontekście tajemnicy Syna Bożego, jawi się wprost celowość misterium paschalnego Chrystusa i uczestnictwo człowieka w nim.

²⁵ Por. J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań–Warszawa 1979, s. 149–150.

Odpowiedź na wszystkie wezwania jest: *Wybaw nas, Panie*. Oznacza ona prośbę o wydzwignięcie, dodanie sił – łaski człowiekowi do właściwego życia.

W wersji „B” odpowiedź jest inna, a mianowicie: *Zmituj się nad nami*. Wyraża ona błaganie o udzielenie miłosierdzia.

W tej wersji są pominięte suplikacje, które występują w wersji „A”. Natomiast w przedstawieniu wydarzeń zbawczych Chrystus jawi się jako ich podmiot. Intencja natomiast jest ta sama, co w wersji „A”.

Formuły litanii mające swoje zastosowanie w obrzędach liturgicznych czerpią wzorzec z wersji „A” i wezwania ich dotyczą trzech, rzec by można, najistotniejszych wydarzeń. W takim razie są to wezwania: *Przez Twoje wcielenie, Przez Twoją śmierć i zmartwychwstanie oraz Przez zesłanie Ducha Świętego*.

h) Błagania w różnych potrzebach

W tych prośbach znajdują się natomiast trzy wersje, z czego „A” i „B” są do wyboru, natomiast wersja „C” odmawiana jest zawsze (mowa jest naturalnie o formie dla potrzeb duchowych wiernych). Prośby w swym układzie przypominają modlitwę powszechną.

Wersja „A” w swej treści nawiązuje do suplikacji z *Wezwań do Chrystusa*, a mianowicie jest prośba o odpuszczenie grzechów, o łaskę prawdziwej pokuty, o świętą służbę, za zmarłych oraz wezwanie o wymiarze egzystencjalnym dotyczące plonów ziemi.

Wersja „B” w czterech pierwszych wezwaniach zyskuje wymiar eschatologiczny, natomiast piąte odnosi się do zachowania od różnych kataklizmów i w konsekwencji ostatnia prośba dotyczy pokoju.

Wersja „C” (wspólna dla „A” i „B”) stanowi prośbę za Kościół i całe duchowieństwo. Trzecie wezwanie nabiera wymiaru ekumenicznego, ponieważ dotyczy zjednoczenia wszystkich chrześcijan. Natomiast ostatnia intencja wyraża prośbę o doprowadzenie wszystkich ludzi do światła Ewangelii.

Wyciągając bardzo krótki wniosek z tych trzech wersji, można powiedzieć, że wszystkie prośby kryją w sobie wymiar penitencjarno-eschatologiczny i eklezjalno-egzystencjalny.

Prośby, które stosowane są w obrzędach liturgicznych w dwu przypadkach (sakrament święceń i poświęcenie kościoła) zawierają intencje eklezjalno-egzystencjalne. Natomiast we wszystkich celebracjach pojawiają się wezwania odnoszące się do rzeczywistości mającej dokonać się przez akt liturgiczny.

i) Modlitwy końcowe

Zostaną tu przedstawione tylko dwie alternatywne modlitwy kończące litanie w formie dla potrzeb duchowych wiernych. Modlitwy końcowe z obrzędów liturgicznych nie będą stanowiły w tym opracowaniu przedmiotu refleksji, ponieważ należy je rozpatrywać w kontekście danego obrzędu.

*Boże, ucieczko nasza i mocy, Ty jesteś źródłem pobożności,
wysłuchaj pokorne modlitwy swojego Kościoła i spraw,
abyśmy otrzymali wszystko, o co Cię z ufnością prosimy*

Treść modlitwy ściśle koresponduje z wszystkimi prośbami zawartymi w litanii w części po wymienieniu imion świętych. Ponadto źródłem modlitwy są słowa samego Jezusa, który zapewnia: *otrzymacie wszystko, o co na modlitwie z wiarą prosić będziecie* (Mt 21, 22; por. Mk 11, 24). Zatem wiara jest czynnikiem, który decyduje o skuteczności modlitwy.²⁶ Jeśli rzeczywiście człowiek ma niezachwianą wiarę, zawsze znajdzie posłuch u Boga.

*Boże, Ty widzisz, że wskutek naszej słabości upadamy
w grzechy, okaż nam swoje miłosierdzie i spraw, aby
przykłady Twoich świętych odnowiły w nas miłość ku Tobie.*

Można dostrzec pewien kontekst tematyczny tej modlitwy z suplikacjami przy *Wezwaniach do Chrystusa*.

Tekst modlitwy wskazuje na wiarę człowieka w Boże miłosierdzie, bo przecież Bóg jest Ojcem miłosierdzia (2 Kor 1, 3), stąd sam jest *bogaty w miłosierdzie* (Ef 2, 4). Bóg poddaje człowieka doświadczeniu, aby okazać mu swe miłosierdzie (por. Rz 11, 32). Dlatego św. Paweł woła dalej: *O głębokości bogactw, mądrości i wiedzy*

²⁶ Por. tamże, s. 289.

Boga! Jakże niezbadane są Jego wyroki i nie do wyśledzenia Jego drogi (w. 33).

Proces wychodzenia z ludzkich słabości modlitwa przedstawia na drodze posługiwania się w życiu przykładami świętych, których wzywa w pierwszej (i zasadniczej) części litanii. Stąd Sobór Watykański II stwierdza dobitnie: *prawdziwy kult świętych polega nie tyle na wielorakości aktów zewnętrznych, ile raczej na nasileniu naszej czynnej miłości, poprzez którą szukamy (...) zarówno przykładu w życiu Świętych, jak i uczestnictwa w ich wspólnocie oraz pomocy w ich wstawiennictwie* (KK 51; por. KL 111).

Wnioski

Proces tworzenia, jak i sama nowelizacja, Litanii do wszystkich Świętych pokazuje, że pobożność ludowa wytworzyła formułę modlitewną, która ukazuje wiarę w wstawiennictwo świętych. Wypowiadanie imion świętych oraz prośby (z drugiej części litanii) mogą być dobrą inspiracją do naśladowania świętych w zależności od sposobu życia konkretnego człowieka, patrząc na poszczególne kategorie mieszkańców Nieba.

Poza tym litania ta pozwala żyjącym chrześcijanom wytworzyć świadomość i realną wspólnotę z Kościołem Niebieskim.

Włączenie litanii do obrzędów liturgicznych wskazuje na fakt, iż pobożność ludowa wypływa z liturgii i do niej prowadzi (por. KL 13).

ANEKS – TEKST LITANII

I Błagania do Boga

Albo A

Panie, zmiłuj się nad nami. – Panie, zmiłuj się nad nami.
Chryste, zmiłuj się nad nami. – Chryste, zmiłuj się nad nami.
Panie, zmiłuj się nad nami. – Panie, zmiłuj się nad nami.

Albo B

Ojcze z nieba, Boże, - zmiłuj się nad nami.
Synu, Odkupicielu świata, Boże,
Duchu Święty, Boże,
Święta Trójco, Jedyny Boże,

II Wezwania do Świętych

Święta Maryjo, - módl się za nami.
Święta Boża Rodzicielko,
Święta Panno nad pannami,
Święci Michale, Gabrielu i Rafale, - módlcie się za nami.
Wszyscy święci Aniołowie,

Patriarchowie i Prorocy

Święty Abrahamie, - módl się za nami.
Święty Mojżeszu,
Święty Eliaszu,
Święty Janie Chrzcicielu,
Święty Józefie,
Wszyscy święci Patriarchowie i Prorocy, - módlcie się za nami.

Apostołowie i Uczniowie

Święci Piotrze i Pawle, - módlcie się za nami.
Święty Andrzeju, - módl się za nami.
Święci Janie i Jakubie, - módlcie się za nami.
Święty Tomaszu, - módl się za nami.
Święty Mateuszu,
Wszyscy święci Apostołowie, - módlcie się za nami.
Święty Łukasz, - módl się za nami.

Święty Marku,
Święty Barnabo,
Święta Mario Magdaleno,
Wszyscy święci Uczniowie Pańscy, - módlcie się za nami.

Męczennicy

Święty Szczepanie, - módl się za nami.
Święty Ignacy Antiocheński,
Święty Polikarpie,
Święty Justynie,
Święty Wawrzyńcze,
Święty Cyprianie,
Święty Bonifacy,
Święty Wojciechu,
Święty Stanisławie,
Święty Tomaszu Becket,
Święci Janie i Tomaszu z Anglii, - módlcie się za nami.
Święty Pawle z Japonii, - módl się za nami.
Święci Izaaku i Janie z Ameryki, - módlcie się za nami.
Święty Piotrze z Polinezji, - módl się za nami.
Święty Karolu z Ugandy,
Święte Perpetuo i Felicyno, - módlcie się za nami.
Święta Agnieszko, - módl się za nami.
Święta Mario Goretti,
Wszyscy święci Męczennicy, - módlcie się za nami.

Biskupi i Doktorzy Kościoła

Święci Leonie i Grzegorz, - módlcie się za nami.
Święty Ambroży, - módl się za nami.
Święty Hieronimie,
Święty Augustynie,
Święty Atanazy,
Święci Bazyli i Grzegorz z Nazjanzu, - módlcie się za nami.
Święty Janie Chryzostomie, - módl się za nami.
Święty Marcinie,
Święty Patryku,

Święci Cyrylu i Metody, - módlcie się za nami.

Święty Karolu Boromeuszu, - módl się za nami.

Święty Franciszku Salezy,

Święty Piusie Dziesiąty,

Kapłani i Zakonnicy

Święty Antoni, - módl się za nami.

Święty Benedykcie,

Święty Bernardzie,

Święci Franciszku i Dominiku, - módlcie się za nami.

Święty Tomasz z Akwinu, - módl się za nami.

Święty Ignacy z Loyoli,

Święty Franciszku Ksawery,

Święty Stanisławie Kostko,

Święty Wincenty a Paulo,

Święty Janie Mario Vianneyu,

Święty Janie Bosko,

Święta Katarzyno Sieneńska,

Święta Tereso od Jezusa,

Święta Różo z Limy,

Świeccy

Święty Ludwiku,

Święty Kazimierzu,

Święta Moniko,

Święta Jadwigo,

Święta Elżbieto Węgierska,

Wszyscy Święci i Święte Boże, - módlcie się za nami.

III Wezwania do Chrystusa

Albo A

Bądź nam miłościw, - wybaw nas, Panie.

Od zła wszelkiego,

Od każdego grzechu,

Od zasadzek szatana,

Od gniewu, nienawiści i wszelkiej złej woli,

Od śmierci wiecznej,
Przez Twoje wcielenie,
Przez Twoje narodzenie,
Przez Twój chrzest i post święty,
Przez Twój krzyż i mękę,
Przez Twoją śmierć i złożenie do grobu,
Przez Twoje święte zmartwychwstanie,
Przez Twoje cudownie wniebowstąpienie,
Przez zesłanie Ducha Świętego,
Przez Twoje przyjście w chwale,

Albo B

Chryste, Synu Boga żywego, - zmiłuj się nad nami.
Chryste, który na ten świat przyszedłeś,
Chryste, który zostałeś ukrzyżowany,
Chryste, który śmierć za nas przyjąłeś,
Chryste, który zostałeś pogrzebany,
Chryste, który zmartwychwstałeś,
Chryste, który wstąpiłeś do nieba,
Chryste, który zesłałeś Ducha Świętego na Apostołów,
Chryste, który siedzisz po prawicy Ojca,
Chryste, który przyjdiesz sądzić żywych i umarłych,

IV Błaganie w różnych potrzebach

Albo A

Prosimy Cię, abyś nam odpuścił grzechy, - wysłuchaj nas, Panie.
Prosimy Cię, abyś nas doprowadził do prawdziwej pokuty,
Prosimy Cię, abyś nas samych utwierdził
i zachował w swojej świętej służbie,
Prosimy Cię, abyś naszym dobroczyńcom dał wieczną nagrodę,
Prosimy Cię, abyś dał i zachował plony ziemi,

Albo B

Prosimy Cię, abyś nam okazał miłosierdzie, - wysłuchaj nas, Panie.
Prosimy Cię, abyś dał nam pragnienie nieba,

Prosimy Cię, abyś uchronił nas, braci, krewnych
i dobrodziejów od wiekuięstego potępienia,
Prosimy Cię, abyś dał wszystkim wiernym zmarłym wieczny odpoczynek,
Prosimy Cię, abyś zachował świat od chorób, głodu i wojny,
Prosimy Cię, abyś dał wszystkim narodom pokój i prawdziwą zgodę,

Zawsze odmawia się C

Prosimy Cię, abyś strzegł Kościoła świętego i nim kierował,
- wysłuchaj nas, Panie.
Prosimy Cię, abyś zachował Ojca świętego i całe duchowieństwo
w prawdziwej pobożności,
Prosimy Cię, abyś zjednoczył wszystkich wierzących w Chrystusa,
Prosimy Cię, abyś wszystkich ludzi doprowadził do światła Ewangelii.

V Zakończenie

Albo A

Chryste, usłysz nas. – Chryste, usłysz nas.
Chryste, wysłuchaj nas. – Chryste, wysłuchaj nas.

Albo B

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, - zmiłuj się nad nami.
Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, - zmiłuj się nad nami.
Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, - zmiłuj się nad nami.

Modlitwa

Boże, ucieczko nasza i mocy, Ty jesteś źródłem pobożności,
wysłuchaj pokorne modlitwy swojego Kościoła i spraw, abyśmy otrzymali wszystko, o co Cię z ufnością prosimy. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen.

Albo:

Boże, Ty widzisz, że wskutek naszej słabości upadamy w grzechy, okaż nam swoje miłosierdzie i spraw, aby przykłady Twoich świętych odnowiły w nas miłość ku Tobie. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen.